

Statsminister Gro Harlem Brundtland
NHOs markeringsdag 7.1. 1992

NORSK NÆRINGS LIV - 90-ÅRENE S UTFORDRINGER

Norsk næringsliv står i 90-årene overfor fire hovedutfordringer:

For det første, hvordan vi skal møte internasjonal konkurranse og nye internasjonale muligheter;

for det andre, hvordan kravene til å ta vare på globale og lokale miljøverdier kan forenes med kravene til lønnsom verdiskaping;

for det tredje, hvordan vi best kan unytte de fortrinn oljevirkksomheten gir oss i årene som kommer; og

for det fjerde, hvordan samspillet mellom næringsliv og samfunn kan utvikles for å møte 90-årenes utfordringer, slik at vi sikrer forståelse for den rolle verdiskapingen spiller i samfunnsbildet.

Det er utfordringer den enkelte bedrift, næringslivets organisasjoner, fagbevegelsen og hele det norske samfunn må gå sammen om. Skal vi kunne innfri våre velferdspolitiske mål, må vi styrke verdiskapingen gjennom fornuftig og effektiv produksjon av varer og tjenester.

Mitt utgangspunkt er at næringslivet og det norske samfunn har gode muligheter til å møte disse utfordringer. Mye er positivt: Norge har en sterk utenriksøkonomi; en stor beholdning av verdifulle naturressurser; internasjonal styrke i flere bransjer; et omfattende forsknings- og utdanningssystem og gode forhold mellom partene i arbeidslivet. Dette er forutsetninger som vi kan

trekke store veksler på i årene som kommer. Skal vi få bukt med den altfor store arbeidsløsheten er det en forutsetning at vi får ny vekst i privat sektor, og i de konkurranseutsatte bedriftene.

Derfor vil jeg gi honnør til NHO for den vinklingen årets markeringskonferanse har fått. Vi må heve blikket og gripe enda sterkere tak i de posisjonene og mulighetene vi har i norsk næringsliv.

Om mulighetene fremover er gode, skal vi likevel ikke undervurdere de vansker mange opplever. På kort sikt møter vi stor usikkerhet knyttet til den økonomiske utviklingen, både ute og hjemme. Det kan ennå drøye en tid før vi får den ønskede drahjelp utenfra.

Likevel peker mange økonomiske tegn i oppadgående retning og gir grunnlag for optimisme ved inngangen til 1992. Viktige brikker er de seneste årene falt på plass. Norge har et godt utgangspunkt for ny økonomisk vekst og for å gjenreise den fulle sysselsetting. Vi har et stort overskudd i våre forbindelser med andre land; faktisk større enn for noe annet OECD-land, og relativt klart større enn i Japan. Vår gjeld til utlandet er den laveste på nær 20 år. Prisstigningen de siste 12 måneder er nede på vel 2,5 prosent, lavere enn i de fleste andre land. Det positive samarbeidet mellom partene i arbeidslivet når det gjelder inntektsoppgjørene har båret frukter. Kostnadene øker nå mindre hos oss, enn i mange andre land. Med fortsatt stø kurs kan vi gradvis lukke det gap i kostnadsnivå som utviklet seg på 70- og 80-tallet og som har hindret utvikling i mange bedrifter.

Det som mer enn noe annet har bremsset veksten de siste par årene, er den store gjelden mange stiftet på 80-tallet. Familier, kommuner og bedrifter har nå redusert sin gjeld vesentlig. I år blir det reelle skattelettelser for de aller fleste. Selv om noen velger å redusere sin gjeld ytterligere, er det grunn til å tro at den samlede etterspørsel vil ta seg klart opp i løpet av året. Økt

kjøpekraft og lavere gjeld vil etterhvert også virke på bolig- og eiendomsmarkedet.

Bedringen i kostnadsforholdene bidrar til å skape nye vekst-muligheter i industri, reiseliv og annet næringsliv som tar sikte på eksport eller på å konkurrere med import. Det gjør også at en større del av den økte kjøpekraft kan bli i Norge. Dette bør få mange bedrifter til å satse på nye prosjekter og øke investeringene. Dermed legges det et godt grunnlag for å møte de fire mer langsiktige utfordringene som jeg presenterte innledningsvis.

Alle land, også Norge, vil stå overfor en økt konkurranseutfordring i tiden fremover. Selv om mange markeder i Norge har vært skjermet helt eller delvis mot utenlandske konkurrenter, er norsk økonomi blant de mest utadvendte målt ved eksportens andel av nasjonalproduktet. Denne åpenheten har sikret Norge det økonomiske grunnlaget for utviklingen av velferdsstaten.

Med sin sterke orientering mot EFTA- og EF-landene er Norge allerede tett integrert i den vest-europeiske samhandelen. Ja, det er faktisk få land som er så avhengig av dette markedet som oss.

Når vilkårene for samhandelen endres, får det selvsagt konsekvenser for bedriftene. Mange har lenge sett tegnene. De har tatt sine forholdsregler og sporet opp nye muligheter. Men noen har ennå et stykke vei å gå. NHOs store prosjekt "Eurobedrift 93" og samarbeidsprosjektet mellom NHO, LO og FAFO om å klarlegge denne konkurranseutfordringen, er derfor viktige kompetansetiltak. Ikke minst vil prosjektene kunne styrke de små og mellomstore bedriftenes muligheter i et marked som rommer rundt 350 millioner innbyggere, og hvor de vil kunne satse fra norsk jord og møte samme vilkår som sine utenlandske konkurrenter.

For små og mellomstore land er det helt avgjørende at konkurransen foregår innenfor avtalte spilleregler. I den forbindelse tror jeg vi ikke ofte nok kan gjenta hvor avhengige vi er av å få et ordnet forhold til det europeiske og øvrige internasjonale marked. EØS-avtalen er en av to tenkelige tilknytningsformer for Norges forhold til EF. Den frihandelsavtalen vi har med EF i dag var svaret på 70-årenes behov - ikke for 90-årene. I året som kommer vil vi få avklaringen på om Norge også skal søke medlemskap i EF, slik Sverige har gjort og slik Finland ser ut å ville gjøre i den nærmeste fremtid.

I disse dager er det knyttet stor oppmerksomhet om Norges forhold til den internasjonale handelsorganisasjonen GATT. I bygder over hele landet er det mange som er urolige for fremtiden, og som frykter at GATT skal tvinge frem omstillinger som vil rasere norsk jordbruk. Jeg tror landbrukets organisasjoner overdriver i sin svartmaling. Dessuten tar de det som en forutsetning at norsk landbruk er ute av stand til å omstille seg og bli mer effektivt. Dette er en undervurdering av norsk jordbruk.

Regjeringen og Stortinget vil ta vare på de viktige interessene det her står om, sammen med jordbruket og dets organisasjoner som også har et betydelig ansvar.

Vi er nødt til å ivareta våre internasjonale handelsinteresser innenfor rammen av GATT og forholde oss til de vedtak og avtaler organisasjonen til slutt kommer fram til. Det er helt utenfor virkelighetens verden å tro at Norge med sin store samhandel med andre land kan stille seg utenfor dette samarbeidet. En slik linje vil være en alvorlig trussel mot mange arbeidsplasser både i distriktene og i byene.

Miljøutfordringen skal vi møte. Målet om bærekraftig utvikling er definitivt; og det vil ikke lenger være mulig å gå på akkord med naturens tålegrense. Dette ser vi også ved at "Føre-var prinsippet" og kravet om at forurensere må

betale, nå får feste i stadig flere land og internasjonale samarbeidsorganisasjoner. F.eks. inngår etter Maastricht prinsippet om bærekraftig vekst i Romatraktaten, ikke bare i EØS. Vi står foran en prosess som klart vil påvirke forbruksmønstrene og produksjonsforholdene i årene fremover.

Bedrifter som vil styrke sine fremtidige muligheter, må derfor ta disse signalene på fullt alvor. De bedriftene som i tide innretter sin teknologi, sine produksjonsmetoder og produkter i mer miljøvennlig retning, vil styrke sin stilling. Ved å være i forkant med miljøvennlige produkter og ny teknologi, vil de få et forsprang på sine konkurrenter.

I møte med denne utfordringen må myndighetene og bedriftene spille på lag; vi trenger fornuftige økonomiske virkemidler, forskningsinnsats og også reguleringer av ulike slag for å få samkjørt næringslivets og samfunnets interesser for et bærekraftig miljø. Når vi om kort tid har Miljøavgiftsurvalgets rapport på bordet, vil vi få et godt grunnlag for å konkretisere dette samarbeidet nærmere. Innfasing av nye virkemidler vil bli sett i sammenheng med hva andre land faktisk gjør i miljøpolitikken. Norge skal ikke komme i utakt med andre land på en måte som slår urimelig ut for norske bedrifter og arbeidsplasser.

Fra 1970 og et stykke inn i 90-årene er det oljevirkosomheten som har utgjort den sterkeste vekstfaktoren i norsk økonomi. Vi har bygd opp en hel næring som i dag eksporterer for rundt 100 milliarder kroner, og som behersker alle ledd - fra leting, via utvinning og produksjon til distribusjon og videreforedling. Det at vi har fått til dette, gjennom et offentlig forvaltningssystem og ved hjelp av både utenlandske og norske kompetansemiljøer, var svaret på den norske oljeutfordringen - fase 1.

Oljeutfordringens andre fase dreier seg om hvordan vi omplasserer deler av formuen til nye inntektsgivende virksomheter, og om hvordan vi klarer å utnytte den kunnskapen vi her har skaffet oss på nye, fremtidsrettede vekstområder. Faktum er at Norge i løpet av de neste 8-10 årene må få innpasset nye vekstområder for å balansere den ventede utflating og gradvise avtrapping i oljesektoren. Dette er en utfordring til storforetakene om å satse sterkere i forlengelsen av og i ytterkantene av sine eksisterende kompetanseområder. Og det er en påminnelse til oss alle om at de små og mellomstore bedriftene må gis albuerom, støtte og tålmodig kapital for å skaffe seg fotfester i morgendagens markeder.

I denne prosessen vil forskningen og utdanningen stå helt sentralt. Vi har basert mye av vår velstand på naturressursene, men som ikke minst oljevirkomheten er eksempel på, skjer det stadig mer i nødvendig kombinasjon med avansert kunnskap og spesialiserte ferdigheter. Hvor ville vi f.eks. ha vært i norsk oljevirkomhet om vi ikke hadde basert oss på den fremste teknologi, på å utvikle nye løsninger for produksjon på dype farvann og på å bygge opp våre egne kompetansemiljøer?

Nye muligheter åpnes gjennom det arbeidet som nå pågår, på initiativ fra statsminister Lubbers, for å utvikle et all-europeisk energimarked. I desember ble Det europeiske energicharteret undertegnet i Haag, og det er et dokument som vil kunne bety svært mye for vårt samlede, norske petroleumsmiljø. Lenge har norske oljeselskaper og leverandørbedrifter vært interessert i å satse sterkere i det tidligere Sovjetunionen, og charteret legger grunnlag for sikrere rammebetingelser for å engasjere seg i Russlands eller andre republikkers energisektor.

I tiden framover må vi ta kunnskapssprang på stadig nye felter. Våre fortrinn i den internasjonale konkurransen må i økende grad skapes, og det er de menneskelige ferdighetene som vil avgjøre hvordan Norge trygger sitt

velferdsgrunnlag inn i det neste århundre. I Japan og Sveits har knapphet på naturressurser gjort det nødvendig å utvikle spesialisert kompetanse og kvalitetsprodukter. Også Norge må, dersom vi skal videreutvikle velferdssamfunnet, orientere seg kraftigere i denne retningen.

Dette peker på en fjerde utfordring, som gjelder forståelsen for den rolle verdiskapingen spiller i et samfunn som vårt. Vi opplever i vår tid kraftige forandringer i hele industri- og verdiskapningsbegrepet. Kunnskapseksplosjonen og den teknologiske utvikling endrer i virkeligheten grunnlaget for det industrisamfunnet som har vokst fram gjennom dette århundre. Produksjon er ikke lenger bare den virksomhet som skjer i fabrikklokalet; det er en prosess knyttet til hele kunnskapskjeden i samfunnet. Foredling og forvaltning av kunnskap blir vår nye og store utfordring, enten vi arbeider i privat eller offentlig sektor.

Samtidig er det galt når noen hevder at industriens tid er over. Jeg tror tvert i mot at vår fremtid avhenger av en ny giv i industrien - en moderne og kunnskapsrik industri som kan skape sysselsetting og verdier for fellesskapet. En sterk og fremtidsrettet industri er en avgjørende bærebjelke for vårt velferdssamfunn. Vi trenger og ønsker bedrifter som henter hjem kunnskap fra den internasjonale arena for å anvende og spre den i Norge. Vi trenger og ønsker sterke og krevende norske kjøpere som kan inspirere og spille sammen med norske leverandører. Storlis kontrakt til Kværner-Kleven er et godt eksempel på et slikt samspill.

Skal vi få til et verdiskapings-løft i industrien må vi få en ny samlet forståelse av hvilke nye utfordringer industrien møter i kunnskapssamfunnet. LO og NHOs prosjekt "Norge som industrinasjon" kan gi viktige bidrag i en slik prosess. Vi har siden 1970-tallet sett en jevn nedgang i antall industriansatte til rundt 15%. Med dette ligger Norge nær bunnen i OECD-sammenheng. Jeg vil advare mot holdninger om at antallet ikke teller, bare verdiene skapes.

Utviklingen i andre land går i retning av en nysatsing på industriell virksomhet. En sterk industri er et avgjørende drivhjul i det verdiskapende samfunnslivet. Også vi må ha en bredde og dybde i vårt industrimiljø slik at vi kan fram bære fram nye, fremtidsrettede vekstbransjer.

Samlet sett er det en hovedoppgave de nærmeste årene å sikre verdiskapingen og sysselsettingen i den private sektoren. Og visjonen er klar nok: Ved århundreskiftet skal den norske verdiskapingen stå på trygg grunn, og gi det grunnlaget som må til for å sikre full sysselsetting, velferd og rettferdig fordeling i det norske samfunnet. Dette er en forutsetning om vi skal kunne innfri våre ambisjoner i barne-, ungdoms- og oppvekstpolitikken; i syke- og eldreomsorgen; i arbeidet for et bærekraftig miljø og om vi skal nå fram i det internasjonale samarbeidet for en mer rettferdig og fredelig verden.

Regjeringen fører nå en offensiv politikk etter disse linjene.

Gjennom det samlede budsjettoplegget for 1992 har Regjeringen sammen med Stortingsflertallet lagt et godt grunnlag for vekst i næringslivet. La meg nevne noen få eksempler:

- Det vil i år være over 143 000 studieplasser i høyere utdanning, 27 000 flere enn i 1989.

- En nye lærlingeordning tar nå form - i samarbeid med NHO og LO.

- Investeringene i viktig infrastruktur som veg og jernbane økes med henholdvis en hel og en halv milliard kroner. Det gir oss økt sysselsetting på kort sikt og billigere transport og lavere kostnader for næringslivet på lang sikt.

- I samband med skattereformen blir det en stor grad av varig skattefrihet ved bruk av såkalte negative saldi til kjøp av aksjer, andeler i aksjefond og aksjer i investeringsselskaper i 1992. Dette kan gi betydelige beløp i egenkapital

for næringslivet på fastlandet.

- Industrifondet og Distriktenes Utbyggingsfond har fått økte rammer og vesentlig bedre muligheter til å ta nødvendig risiko. I nær framtid vil det også bli lagt fram et konkret forslag til forenkling av de statlige virkemidlene gjennom et Statens Nærings- og Distriktsutviklingsfond.

Dere vil senere i dag få flere eksempler fra andre av Regjeringens medlemmer på at det satses helhetlig over en bred front;

- om Ren-mat prosjektet og de offensive tiltakene for å styrke næringsvirksomheten i bygde-Norge;

- om tiltak overfor foredlingsindustrien i fiskerisektoren;

- om ENØK-satsingen til Olje- og energidepartementet og andre virkemidler rettet mot prosessindustrien;

- om hvordan Staten vil spille en enda sterkere rolle i samspill med næringslivet i egenskap av innkjøper og partner i forsknings- og utviklingskontrakter; og

- om hovedtrekkene i det makroøkonomiske opplegget.

Arbeidet for å øke verdiskaping her hjemme og for å inngå nye internasjonale avtaler er derfor to sider av samme sak: Å sikre grunnlaget for full sysselsetting. I den operasjonen det vil bli å løfte Norge inn i neste århundre, må vi løfte sammen - hver med sine oppgaver innenfor denne større helheten. Det er viktig at vi da stiller forventninger til hverandre, og at det tas initiativ til samspill fra alle hold - slik som i dag, og slik LO gikk i bresjen med sin store sysselsettingskonferanse sist høst.

Jeg vil spesielt fremheve samarbeidsprosjektet mellom NHO og LO om "Norge som industrinasjon". Regjeringen støtter dette prosjektet, og vil i tiden fremover åpne for et enda tettere samspill med partene om å møte de næringspolitiske utfordringene på konkrete, resultatorienterte måter - både på nasjonalt nivå

og ute i regionene.

For så å avslutte hvor jeg begynte. Årene fremover vil ikke bli lette eller uten motbakker. De vil stille store krav til oss. Viljen til å stå på vil bli satt på prøve. Vi må legge økt vekt på de positive samarbeidsforholdene i bedriftene våre. Bedriftsdemokratiet står sterkt i Norge, og det er en institusjon vi bør kunne utvikle til et enda sterkere konkurransefortrinn.

For det er der ute i felten, i den enkelte bedrift og gjennom team-arbeidet, at den virkelige syretesten på om vi lykkes finner sted. Og en god bedrift er gjerne god fordi mentaliteten og viljen til å jobbe sammen mot felles mål er god. I møte med en gjenstridig virkelighet kan det være grunn til å minne hverandre om at tør vi, tror vi, vil vi - så kan også vi lykkes under de nye vilkårene som nå utvikler seg i de internasjonale markedene.